

6. Постанова Верховного Суду від 22 лютого 2023 року, судова справа № 531/352/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109995317>

7. Постанова Верховного Суду від 5 вересня 2019 року, судова справа № 756/3859/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84092340>

8. Постанова Верховного Суду 31 липня 2023 року, судова справа № 390/1457/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112545869>

9. Постанова Верховного Суду від 9 червня 2022 року, судова справа № 216/4309/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104896742>

10. Постанова Верховного Суду від 28 грудня 2022 року, судова справа № 553/244/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108260447>

11. Постанова Верховного Суду 13 липня 2020 року, судова справа № 753/10840/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90385050>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-487-3-25>

## **СИСТЕМА ЗАХИСТУ ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА У ПЕРІОД ВІЙНИ: ВИКЛИКИ, ПЕРСПЕКТИВИ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД**

**Кушнір Дар'я Михайлівна**

*кандидат юридичних наук,*

*викладач кафедри юридичних дисциплін,*

*Сумська філія Харківського національного університету*

*внутрішніх справ*

*м. Суми, Україна*

В умовах війни проблема домашнього насильства набуває особливої гостроти, що підтверджується як емпіричними дослідженнями, так і статистичними даними правоохоронних органів та міжнародних організацій.

Наукова спільнота, зокрема правознавці, соціологи та психологи, звертає увагу на такі ключові фактори, що сприяють зростанню насильства в сім'ї під час воєнного стану. По-перше, психологічний стан осіб, які безпосередньо або опосередковано залучені до бойових дій, значно погіршується через посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) та підвищений рівень агресії. По-друге, складна економічна

ситуація, втрата роботи, переміщення осіб, розлучення сімей через мобілізацію або вимушену еміграцію створюють додаткові ризики соціальної напруги. По-третє, у період воєнного стану система правоохоронних органів зазнає значного навантаження, що зменшує ефективність захисту постраждалих від домашнього насильства.

Аналіз статистичних даних підтверджує тривожну тенденцію до зростання насильства. За даними Міністерства внутрішніх справ України, у 2023 році було зареєстровано близько 150 тисяч адміністративних протоколів за фактами домашнього насильства, що на 20% більше порівняно з 2022 роком. Окрім цього, у першому кварталі 2024 року кількість осіб, які вчинили домашнє насильство, зросла на 14,2% у порівнянні з аналогічним періодом минулого року. Особливо загрозливою є тенденція зростання сексуального насильства щодо дітей – лише за останні два роки цей показник збільшився на понад 200% [4].

В умовах воєнного стану система запобігання домашньому насильству в Україні зазнала серйозних викликів. На тлі загального загострення соціальних проблем, економічної нестабільності, переміщення значної кількості населення та психологічного виснаження громадян, особливо тих, хто пережив бойові дії, питання ефективності роботи поліції та судів у сфері боротьби з домашнім насильством набуло критичної значущості.

Національна поліція України звітує про зростання навантаження на кожного співробітника, оскільки кількість звернень щодо домашнього насильства лише збільшується, а ресурсів для їх розгляду стає дедалі менше.

Не менш складною є ситуація у сфері судового розгляду справ про домашнє насильство. Через воєнний стан у багатьох судах є затримки у розгляді справ, що означає, що постраждалі особи змушені довгий час чекати на захист своїх прав. Крім того, в деяких випадках суди відмовляють у видачі обмежувальних приписів через відсутність достатніх доказів, що у воєнний час часто є об'єктивно недосяжним для жертв насильства.

Показовим у цьому контексті є рішення Дубенського міськрайонного суду Рівненської області у справі №559/4498/23 від 22 грудня 2023 року. Суд розглянув випадок повторного вчинення домашнього насильства чоловіком, який перебував у стані алкогольного сп'яніння та погрожував своїй дружині фізичною розправою в присутності дітей. Незважаючи на очевидну загрозу, що виходила від кривдника, суд призначив йому лише мінімальне покарання у вигляді адміністративного штрафу. Подібні рішення свідчать про те, що судова система не завжди забезпечує належний рівень захисту постраждалих [8].

Цей та інші прецеденти свідчать про необхідність перегляду підходів до розгляду справ про домашнє насильство в умовах воєнного стану. Перш за все, потрібно розширити можливості дистанційного судового розгляду таких справ, що дозволило б жертвам швидше отримувати правовий захист. По-друге, слід вдосконалити систему підготовки суддів, забезпечивши їхню обізнаність із проблематикою домашнього насильства та міжнародними стандартами захисту постраждалих осіб.

В умовах воєнного стану в Україні роль кризових центрів та притулків для постраждалих від домашнього насильства набуває особливого значення. Ці установи забезпечують безпечний простір та необхідну підтримку для жінок і дітей, які зазнали насильства.

В Україні функціонує мережа кризових центрів та притулків, розташованих у різних регіонах. Наприклад, у Київській області діють чотири притулки для цілодобового перебування постраждалих, розташовані в Узинській, Бучанській, Ірпінській та Васильківській територіальних громадах. У Чернівцях відкрито кризову кімнату, де постраждалі можуть перебувати до десяти днів, отримуючи необхідну допомогу [9].

Проте забезпечення такими закладами нерівномірне. У великих містах, таких як Київ, Львів та Одеса, мережа підтримки розвиненіша, тоді як у сільських та прифронтових районах доступ до таких послуг обмежений. Це пов'язано з обмеженими ресурсами та складною безпековою ситуацією в цих регіонах [6].

Незважаючи на складнощі, кризові центри та притулки продовжують надавати допомогу постраждалим. У Києві з початку року в таких закладах перебували 265 осіб, майже половина з яких – діти. Це свідчить про затребуваність та важливість їхньої роботи.

Узагальнюючи, кризові центри та притулки відіграють ключову роль у підтримці постраждалих від домашнього насильства, особливо в умовах війни. Їхня підтримка та розвиток є необхідними для забезпечення безпеки та реабілітації постраждалих осіб.

Аналіз міжнародного досвіду країн, що проходили через подібні виклики, дозволяє зрозуміти ефективні механізми протидії цьому явищу та визначити стратегії, які можна застосувати в Україні.

Після збройного конфлікту 1992–1995 років Боснія і Герцеговина зіткнулася зі значним зростанням домашнього насильства, особливо серед ветеранів війни. Бойові дії спричинили масові психічні травми, зокрема посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), що призвело до збільшення випадків агресії у сім'ях військовослужбовців. У відповідь на цю проблему уряд країни спільно з міжнародними організаціями

запровадив комплексні заходи, спрямовані на допомогу постраждалим і реабілітацію кривдників.

Зокрема, було створено мережу кризових центрів та спеціалізованих притулків для жінок, які зазнали насильства [10].

Геноцид 1994 року в Руанді спричинив не лише величезні людські втрати, але й системні проблеми з насильством, особливо щодо жінок. Військові конфлікти нерідко супроводжуються зґвалтуваннями, які використовуються як зброя війни, а також іншими формами насильства за ознакою статі. Руандійський уряд спільно з ООН та міжнародними правозахисними організаціями створив спеціалізовані центри підтримки, де жінки, які стали жертвами насильства, могли отримати не лише медичну та юридичну допомогу, а й психологічну реабілітацію.

Міжнародний досвід чітко демонструє, що під час та після воєнних конфліктів рівень домашнього насильства суттєво зростає, і вирішення цієї проблеми потребує комплексного підходу. Україна, маючи розвинену законодавчу базу та міжнародну підтримку, може ефективно адаптувати найкращі світові практики у сфері захисту постраждалих осіб.

Лише комплексна політика, яка враховує не лише правовий, але й соціальний, психологічний та економічний аспекти проблеми, може забезпечити ефективний захист постраждалих від домашнього насильства в умовах війни.

### **Література:**

1. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 р. № 2229-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018, № 5. Ст. 35. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>

2. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08.09.2005 р. № 2866-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 52. Ст. 561. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>

3. Ратифікація Україною Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція): Закон України від 20.06.2022 р. № 2319-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2319-20>

4. Міністерство внутрішніх справ України. Аналітичний звіт щодо динаміки домашнього насильства в Україні у 2022–2024 роках. URL: <https://mvs.gov.ua>

5. Управління Верховного комісара ООН з прав людини. Доповідь про ситуацію з правами людини в Україні (2023). URL: <https://www.ohchr.org>

6. Суспільне Новини. Притулок для жертв домашнього насильства в Чернівцях. URL: <https://suspilne.media/chernivtsi/665322-u-chernivcah-vidkrili-pritulok-dla-postrazdalih-vid-domasnogo-nasilstva/>

7. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про домашнє насильство» від 15.09.2022 р. № 12. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/documents/>

8. Верховний Суд України. Аналітичний огляд судової практики у справах про домашнє насильство (2022–2024). Офіційний сайт. URL: <https://supreme.court.gov.ua>

9. Суспільне Новини. Кризові кімнати та притулки в Києві через домашнє насильство. URL: <https://suspilne.media/kyiv/899561-majze-polovina-diti-skilki-ludej-pobuvali-v-krizovih-kimnatah-kieva-cerez-domasne-nasilstvo/>

10. Сексуальне насильство під час війни: як досвід Боснії і Герцеговини допоможе Україні // ZMINA. Центр прав людини. URL: <https://zmina.info/articles/seksualne-nasylstvo-pid-chas-vijny-yak-dosvid-bosniyi-i-gerczegovyny-dopomozhe-ukrajini/>